

بوطیقای شعر حجم

یدالله رویایی کیست و چه می گوید؟

احمد پیرانوند

www.ketab.ir

۱۳۹۲

سرشناسه:	بیرانونده، احمد، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور:	بوطیقای شعر حجم؛ بدالله رویایی کیست و چه می گوید؟/ احمد بیرانونده.
مشخصات نشر:	تهران: افراز، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری:	۱۴۴ ص.
فروست:	ادبیات معاصر ایران در گذر زمان؛ ۴.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۲۴۳-۹۸۲-۹
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه.
یادداشت:	نمایه.
عنوان دیگر:	بدالله رویایی کیست و چه می گوید؟
موضوع:	رویایی، بدالله، ۱۳۱۱ - -- نقد و تفسیر
موضوع:	شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
موضوع:	شاعران ایرانی -- قرن ۱۴ -- نقد و تفسیر
رده بندی کنگره:	۱۳۹۱ ی۸۳/۹ و PIRA۰۷۵
رده بندی دیویی:	۸۱۶/۶۲۰۹
شماره کتابشناسی ملی:	۳۰۸۳۲۹۸

انتشارات افراز

دفتر مرکزی و فروش: خیابان فلسطین جنوبی، خیابان وحید نظری، بن بست افشار پلاک ۱، واحد ۵

تلفن: ۶۶۴۰۱۵۸۵

مرکز پخش: ۶۶۹۷۱۶۶

وبسایت و فروشگاه اینترنتی: www.afrazbook.com

E-mail: info@afrazbook.com

بوطیقای شعر حجم

یدالله رویایی کیست و چه می‌گوید؟

احمد بیرانوند

نوبت چاپ: اول/۱۳۹۲

آرایش صفحات و طراحی جلد: یاسین محمدی/ آتلیه افراز

لینوگرافی/ چاپ/ صحافی: ترنج/ تصویر/ یکتا

شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

قیمت: ۷۷۰۰ تومان

تمام حقوق این اثر برای انتشارات افراز محفوظ است.

هیچ بخشی از این کتاب، بدون اجازه‌ی مکتوب ناشر، قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی، از جمله،

چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیک، فیلم، نمایش و صدا نیست.

این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست

۹	چرا من از رویایی می‌نویسم؟/ خطابه‌ای در خلوت.....
۱۳	از زندگی یدالله رویایی.....
۱۷	بیانیه‌ی شعر حجم.....
۲۱	حجم و زبان.....
۲۱	زبان ما، جهان ما.....
۲۴	ابداع یک زبان و ساختار دستوری.....
۲۶	تربیت زبان.....
۲۸	زبان حجم و مابعد ساخت‌گرایی.....
۲۹	زبان و معنا (حجم نشانه در زبان).....
۳۱	حجم و نگاه استعاریک.....
۳۴	ابهام در زبان حجم.....
۳۷	حجم و پدیدارشناسی.....
۴۴	سهم هوش، هوشِ زبان.....
۵۱	عرفان و شعر حجم.....
۶۱	فرم در شعر حجم.....
۶۲	وزن.....
۶۳	عاطفه در فرم شعر حجم.....
۶۵	تکنیک در فرم شعر حجم.....
۷۲	فرم شرطی.....
۷۷	تصویرسازی، کوئیم تحلیلی و حجم.....
۷۹	حذف بار اخباری در روایت تصویر.....

مجموعه‌های شعر، تحلیل و نقد و نظر ۸۵

شعر ۸۵

نثر ۸۶

ترجمه‌ها ۸۶

یدالله رویایی در دیگر زبان‌ها ۸۷

مجموعه شعرهای یدالله رویایی ۸۹

برجاده‌های تپه ۸۹

از دوستم دارم ۹۴

شعرهای دریایی (دریایی‌ها) ۹۸

دلشنگی‌ها ۱۰۵

لبریخته‌ها ۱۰۹

هفتاد شک و تیر ۱۱۵

من گذشته: امضا ۱۲۰

تصویر دست‌نوشته‌ها و عکس‌ها ۱۲۳

نمایه ۱۳۳

ارجاعات ۱۳۷

منابع و مآخذ ۱۴۱

چرا من از رویایی می نویسم؟ خطابه‌ای در خلوت

و اما بعد...

من یک چیز عجیب کشف کرده‌ام و این کشف، «چیز» عجیب من شده است. شاید همه چیز من...

من فهمیدم که یدالله رویایی وقتی پشت میز تحریرش می‌نشیند، ساعت مچی‌اش را دور می‌اندازد. باطری ساعت دیواری‌اش را بیرون می‌کشد و ساعت رومیزی‌اش را توی کشو می‌گذارد. نمی‌دانم شاید رویایی اصلاً ساعت نداشته باشد. همین است که وقتی می‌نویسد دیگر «وقت» نیست. رویایی در نوشتن، حذف زمان می‌کند. چیز عجیبی که ذهن مرا به خود گرفته است.

حالا حتماً می‌پرسی: خب چرا این کار برای من کشف مهمی است؟

یا چرا این کار رویایی آن قدر مهم است که مرا مجبور کرده از او بنویسم؟
با من کمی صبری کن تا بگویم:

ادبیات معاصر را که ورق می‌زنم، تاریخ شعر و نقد را که مرور می‌کنم،

کتاب‌ها را که می‌خوانم، به نکته‌ی جالبی می‌رسم و آن، این است که:

من «تاریخ نوشتن» ندارم.
تاریخ شعرا و نویسندگان دارم،
تاریخ شعر و داستان دارم،
تاریخ نقد (گرچه اندک) دارم
اما تاریخ نوشتن نه!

ادبیات ما حذف ادب کرده است. ادبیات ما ترجیح می‌دهد به شاعران، نویسندگان و... بپردازد اما عمل «نوشتن» را به رسمیت نشناسد. این تاریخ هیچ وقت نخواست است که «کلمات» و «واژگان» با ذات مستقلشان معنا شوند و همیشه «نوشتن» را در کنار یا توسط چیز دیگری از جنس زمان، یا یک اتفاق بیرونی یا... معنا و زندگی بخشیده است.
غافل از آن که نوشتن، خودش می‌تواند مایه‌ی حیات باشد.

شاعران، از فقر می‌گویند، از سیاست دم می‌زنند، انقلاب‌ها را تحلیل می‌کنند و به همین بهانه برای صلح، برای اجتماع و... می‌سرایند و می‌نویسند اما شاید باور ندارند که کلمات، سیاسی نمی‌شوند، ایدئولوژی نمی‌شوند، مسلک‌زده نمی‌شوند... کلمات، فقط کلمه می‌مانند. کلمه، فقط می‌تواند کلمه باشد یا بشود.

یدالله رویایی به من یاد داد که شاعر اگر چریک باشد، اگر سیاست‌مدار باشد، اگر... هرچه باشد، تنها ابزار او کلمه است و بهتر است با کلماتش همه چیز و همه‌جا را بیانده تا این که اندیشه‌های دیگران، کلمات او باشند.

رویایی ممکن است نداند تعداد یخ‌زدگان انقلاب روسیه چند نفر بودند؟ یا این که رمان‌های برگزیده‌ی سال ۲۰۰۷ کدام‌اند؟ یا... اما او خودش را به گونه‌ای تربیت کرده که در مورد چیزهایی که می‌داند حرف بزند. او فقط به شعر می‌اندیشد. از شعر می‌گوید و به رندی دریافته است که انسان

معاصر، انسان همه فن حریف نیست. وی دریافته که کسانی که همه چیز می‌دانند، هیچ چیز نمی‌دانند. از این رو به جای هیبت بزرگ دانایی، به دنبال شگفتی نادانی است که هر گوشه‌اش، لذت کشفی، ذهن را به خود می‌خواند.

یدالله رویایی نقد رمان نمی‌کند، تاریخ شعر نمی‌نویسد. تحلیل جامعه‌شناختی ادبیات هم نمی‌کند. او فقط شعر می‌نویسد، وقتی درباره‌ی شعر می‌گوید باز هم شعر می‌نویسد و حتی وقتی شعر نمی‌نویسد باز شعر می‌نویسد... شعر تنها موضوع کلمات رویایی است؛ چرا که تنها بستری است که کلمات، کلمه‌بودنشان را از دست نمی‌دهند.

او در طی شش دهه نوشتن، به جایی رسیده که توانسته مرز زبان شعر و نقد را در میان کلماتش کمرنگ کند. کتاب‌ها و تحلیل‌هایش، حیات کلمات اویند. کلمات اویند. همین و بس.

من با رویایی تمرین حذف رمان می‌کنم تا کلمات، خود واقعی‌شان را به من بتمانابانند. من با رویایی به جای آن که کلمات را به خدمه و تشریفات چچی موضوعات تبدیل کنم، به آن‌ها فرصت سلطنت می‌دهم یا به عبارتی به خودم فرصت بودن می‌دهم. خودی که در تاریخ ادبیات من حذف شده است. خودی که «دیگرانش» حذف شده‌اند. خودی که فارغ از برچسب زمان، به ذات وجود داشته است. همان‌طور که در آغاز وجود داشته است. همان‌طور که در آغاز کلمه بود...

من اندر رویایی می‌نویسم چون که رویایی به من یاد می‌دهد که:

«من»، تاریخ خودم هستم.

«من»، چیزی جز کلماتم نیستم.

نوشتن، سرنوشت «من» است.

و این‌که:

کلمه، ما را تنها می‌کند.
همان‌طور که حلاج را،
سهررودی را تنها کرد.
کلمه ما را دور می‌کند تا به سفر برویم و هیچ‌گاه برنگردیم.
همان‌طور که شمس برنگشت.
همان‌طور که رویایی برنمی‌گردد.
آن‌که برنمی‌گردد «کلمه» است.

احمد بیرانوند
زمستان ۱۳۹۱

www.ketab.ir

از زندگی یدالله رویایی

یدالله رویایی، اردیبهشت ماه سال ۱۳۱۱ در دامغان متولد شد. تا پایان تحصیلات ابتدایی و دبیرستان در دامغان ماند. برای ادامه‌ی تحصیل به تهران رفت و در دانشسرای شبانه‌روزی تربیت معلم تهران به تحصیل پرداخت. بعد از آن به دامغان برگشت و در امور اوقاف مشغول به کار شد. در اوایل جوانی به مارکسیسم و فعالیت در حزب توده، گرایش یافت و این فعالیت ها منجر به واکنش دولت وقت شد تا جایی که بعد از کودتای ۲۸ مرداد تحت تعقیب قرار گرفت و با وجود چند ماه زندگی مخفی، در اسفند ۱۳۳۲ دستگیر شد. زندان‌های باغشاه، زیرطاقی (زیرزمین مخوف پلیس) و... برای مدتی میزبان او بودند.

بعد از خروج از زندان، سرایش اولین شعرهای یدالله رویایی آغاز شد. او برای سروده‌هایش، نام مستعار «رویای» را انتخاب کرد و به فعالیت جدی در این باب پرداخت اما در ۱۳۳۶ دوباره دستگیر شد و روانه زندان لشکر ۲ زرهی سلطنت آباد شد.

رویایی در کنار فعالیت‌های ادبی، تحصیل در رشته‌ی حقوق بین‌الملل دانشگاه تهران را پی و در همین رشته دکترا گرفت. در سال ۱۳۴۷ با «مادلن»

ازدواج کرد و صاحب سه فرزند به نام‌های «همام» (۱۳۵۲)، «سارا» (۱۳۵۳) و «کاویان» (۱۳۶۳) شد. مادرش در سال ۱۳۶۵ درگذشت. وی بین سال‌های ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۷ به اروپا در رفت‌وآمد بود تا این‌که برای همیشه در فرانسه اقامت گزید. او سال‌ها در دهات و مزارع نورماندی سکونت داشت و اکنون در پاریس کار و زندگی می‌کند.

شاید بتوان اولین فعالیت‌های حرفه‌ای - ادبی رویایی را در انتشار مجله‌ی «کولاک» (۱۳۳۵) به همراه هوشنگ بادیه‌نشین پی گرفت اما باید سردبیری شعر «کتاب هفته» انتشارات کیهان (۱۳۴۰) را گام جدی او در بیان آرا و عقایدش نسبت به ارزش شعر و کلمات دانست. مقاله‌ی معروف او با عنوان «ربان شعر» از اولین مقالات با نگاه فرمالیستی است که در «کتاب هفته» منتشر شد.

تأسیس هفته‌نامه‌ای با عنوان «بارو» (گرفته شده از بامداد و رویا) در سال ۱۳۴۴ به همراه احمد شاملو، از دیگر فعالیت‌های رویایی بود. این مجله‌ی صرفاً ادبی که با استفاده از امتیاز مجله‌ی «هنر و سینما»ی دکتر هوشنگ کاووسی منتشر می‌شد، به علت تیراژ بالای آن و همین‌طور مخالفت رویایی و شاملو با سانسورهای اعمالی از طرف دولت وقت، متوقف شد و بعد از سه شماره از انتشار بازماند اما دو سال بعد موقعیت مناسب‌تری شکل گرفت. با تأسیس انتشاراتی (گالری) روزن به همراه محمود زند و ابراهیم گلستان، فضایی برای هنرهای نو و آوانگارد فراهم آمد که موجب تعامل بیشتر شاعران و هنرمندان گشت. احمد رضا احمدی و بادیه‌نشین هم در آن مشغول به فعالیت شدند. در همین گالری، فصلنامه‌های «روزن»، پیرامون شعر و نقاشی منتشر شد که اولین تربیون شاعران حجم بود.

بنیان‌گذاری جایزه ادبی «شعر سال» با حمایت و سرمایه‌ی تلویزیون ملی ایران، از تلاش‌های پایانی حضور رویایی در ایران است. در این جایزه،